

Zvyšování kompetencí VŠ učitelů pro poskytování popisné zpětné vazby studentům

19. února 2019

Veronika Laufková, Jana Mužíková, Karel Starý

Projekt "Podpora pregraduálního vzdělávání na PedF UK"

Registrační č. projektu: CZ.02.3.68/0.0/0.0/16_038/0006965

Klíčová aktivita 3: Zvyšování kvality práce vysokoškolských učitelů

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

**MS
MT**
MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

Projekt Podpora pregraduálního vzdělávání

Projektový záměr – adresná finanční podpora vybraným součástem pregraduálního vzdělávání na pedagogických fakultách v ČR 2018-2020

více viz <https://pedf.cuni.cz/PEDF-1539.html>

Dílčí tzv. klíčová aktivita KA 03

Zvyšování kvality práce vysokoškolských učitelů

1. Mentoring začínajících VŠ učitelů
2. Vzdělávání začínajících VŠ učitelů pro podporu výuky v angličtině
3. **Zvyšování kompetencí VŠ učitelů pro poskytování popisné zpětné vazby studentům**

Zvyšování pedagogických kompetencí VŠ učitelů pro poskytování popisné zpětné vazby studentům

- Koho se týká: **10** pedagogů PedF UK
- Vzdělávání: během ak. roku **2018/2019** vzdělávání (19. 2. M204; 5. 3. M306; 19. 3. M306; 2. 4. M306; 30. 4. M306; 14. 5. M306; 28. 5. M204; 11. 6. M204 – sudé úterý v čase 14:00 – 16:30)
- Lektori: interní z UK PedF (V. Laufková, K. Starý, J. Mužíková, externí přednášející)
- **Finanční podpora**: 0,2 úvazku (cca 9000 Kč/měs.) na **12** měsíců v akad. roce **2019/2020** – působení na katedrách jako metodici poskytování zpětné vazby studentům

Realizační rámec (celkem 36 hodin)

Prezenční setkání: 20 hodin (8 x úterý, 14.00 – 16.30)

Samostatná reflektovaná praxe – 8 hodin

Samostudium v Moodle – 8 hodin

Administrativa:

Prezenční listiny

Karta účastníka

Certifikát za absolvování kurzu

Záměrem je, aby byl pro Vás program:

- PRAKTICKÝ: z praxe vycházel a k Vaší praxi směřoval
- AUTENTICKÝ: pracoval formou workshopu, včetně materiálů z reálné výuky
- VĚDECKÝ: pracoval s odbornými texty a výsledky zahraničních i domácích výzkumů
- SDÍLEJÍCÍ: poskytoval dostatek prostoru pro sdílení zkušeností a aktivní kooperaci
- VOLITELNÝ: umožňoval volit si z nabídky technik, úkolů, materiálů dle individuálních potřeb
- REFLEKTIVNÍ: poskytoval pravidelnou reflexi a vnitřní evaluaci
- ONLINE: účinně podporovaný v online výukovém prostředí Moodle s důrazem na sdílení zkušeností

Online - Moodle

<https://dl1.cuni.cz/course/view.php?id=7062>

- klíč: FHVŠ
- Prezentace ze setkání
- Doporučená literatura, rešerše literatury k tématu s krátkou anotací
- Úkoly
- Diskuze
- „Sběr“ Vašich materiálů (do Vaší „složky“ – portfolia)

Cíl dnešního setkání

- Seznámíte se mezi sebou
- Zamyslíte se nad formami, typy, metodami, technikami a nástroji hodnocení, které používáte
- Zjistíte, kolik toho už víte o formativním hodnocení
- Budete porovnávat své pojetí formativního hodnocení s naším pojetím
- Dozvíte se, jak hodnotí VŠ učitelé v Lotyšsku a co vědí o formativním hodnocení

Seznamujeme se

Seznamujeme se

- Vaše jméno (kterým si přejete být oslovení)
- Katedra
- Vyučované předměty
- 1 věc, kterou umíte opravdu dobře + kde / jak jste se ji naučili

Pretest: Co víte o formativním hodnocení?

Krok 1: Pracujte samostatně, odpovědi si zaznamenávejte **modrou propiskou**

Pretest: Co víte o formativním hodnocení?

Krok 2: Pracujte ve dvojicích, doplnění / odpovědi, které vzniknou ve dvojicích, zaznamenávejte **zelenou propiskou**

Pretest: Co víte o formativním hodnocení?

Krok 3: **Vyhodnocení testu bude probíhat průběžně**, vpisujte si „správné“ odpovědi do testu **černou propiskou**

Jedna z technik FH: Tříbarevný test/pretest

- Modrou tužkou je psáno to, co ví student jako individuum.
- Zelená je pro psaní toho, co vědí členové skupiny.
- Černá barva reprezentuje znalosti z poznámek, studijních opor, odborných studií, ...
- Nejprve každý student sám v tichosti, se zavřenými knihami, odpovídá na otázky modrou tužkou.
- Ve druhé fázi skupina studentů diskutuje nad odpověďmi a zapisuje je (či opravuje) zelenou tužkou – tyto informace jsou založeny na tom, co vědí ostatní členové či co vyprodukuje skupina jako celek.
- V poslední fázi studenti připisují informace v poznámkách, učebnicích či opravují stávající informace – teď však již vše pouze černou tužkou.

Tříbarevný test – může být přípravou na závěrečný / sumativní test (three-color quiz)

- **Barvy** umožňují rychlý přehled o tom, co studenti zvládli napsat sami, co vyprodukovali jako skupina (závislí na spolužácích) a jak moc jsou závislí na dalších zdrojích informací.
- Studenti uváděli, že učivu lépe porozuměli a po skončení tohoto tříbarevného testu si vyhledávali, co nevěděli, a to jim pomohlo v dalším učení.

Učení a pojetí výuky

UČENÍ JE

- Hledání SMYSLU
- Vytváření VÝZNAMU
- ZMĚNA znalostí, vědomostí, postojů, chování
- Čerpání z vlastní ZKUŠENOSTI

Co má podle Vás největší vliv na učení?

Hlasujte

- 1. Vnější podněty prostředí – rodina, škola, učitelé**
- 2. Vnitřní schopnosti člověka vytvářet myšlenkové reprezentace**
- 3. Spolupráce s ostatními lidmi**

Jak se lidé učí aneb Trocha teorie

- Behaviorální teorie
- Kognitivní teorie
- Socio-kulturní teorie
- Konektivismus

Behaviorální pojetí učení

- Určujícím faktorem učení je **PROSTŘEDÍ**.
- Učení je v první řadě odpovědí na vnější podněty.
- Tyto teorie se zabývají především pozorovatelným chováním a nezabývají se skrytými věcmi jako je inteligence, myšlení apod.

Kognitivní pojetí učení

- Učení je determinováno především tím, co se odehrává v lidské hlavě.
- Hlavní pozornost směřuje na to, **jak lidé konstruují vlastní významy a chápou smysl světa** prostřednictvím organizování pojmů a principů do mentálních reprezentací.
- Zvláštní důraz je kladen na **znalost pojmů a řešení problémů**, které jsou chápány jako kontext pro konstrukci individuálních znalostních struktur.

Socio-kulturní pojetí učení

- Učení vzniká **aktivní interakcí jedince s druhými lidmi**.
- Myšlení se realizuje v jednání, které mění situaci a situace mění myšlení.
- Učení zahrnuje participaci a řešení problémů a není výlučným vlastnictvím jedince, ale je sdíleno v sociální skupině.
- Kolektivní znalosti skupiny jsou větší než prostý součet znalostí jedinců.

Formativní hodnocení

je přirozenou součástí **KONSTRUKTIVISTICKÉHO**
pojetí učení.

Řešení úkolu č. 1

Konstruktivistické pojetí učení

1. Učení může být odměnou samo, nepotřebuje vnější odměny (a tresty)
2. Každý člověk se učí jinak, vytváří si své vlastní způsoby, jak učivu porozumět, uchovávat v paměti a v případě potřeby si něco, vybavovat a aplikovat.
3. Učící se člověk není *tabula rasa* (nepopsaný list); o tom, jak funguje svět, si od raného dětství vytváří své představy, tzv. **prekoncepty**.
4. Učení samo o sobě je něco, co **poskytuje člověku naplnění**.

Fáze konstruktivistického učení z pohledu studenta (Evokace-Uvědomění-Reflexe) (RWCT)

1. Seznámení s tématem a jeho místem v poznatkové základně
2. Aktivizace dosavadních znalostí
3. Pochopení cílů – rozhodnutí učit se (seberegulace)
4. Budování individuálních mentálních struktur porozumění
5. Upevňování naučeného v dlouhodobé paměti
6. Reflexe naučeného – sumarizace obsahu podle stanovených cílů
7. Reflexe procesů učení – budování metakognitivních dovedností pro další učení.

HODNOCENÍ

Být, či nebýt aneb Hodnotit, či nehodnotit?

„Nesudíte, abyste nebyli souzeni.“ Mt 7,1

„Nesudíte podle zdání, ale sudíte spravedlivým soudem!“ Jan 7,24

„Jak to, že vidíš třísku v oku svého bratra, ale trám ve vlastním oku nepozoruješ?“ Mt 7,3

Co všechno v rámci semestru u studentů hodnotíte?

- Vytvořte si každý sám za sebe „seznam“ Vašich hodnoticích aktivit: co a jak hodnotíte, jaký máte systém hodnocení, zvyklosti

Sdílení ve dvojicích

Sdílení společné

Zadání domácího úkolu

„Domácí úkol“

- **Diskuzní fórum v Moodle** k tématu 19. 2. 2019

- **Zadání:**

- a) Z Vámi vytvořeného seznamu toho, co v rámci semestru a zkouškového období hodnotíte, **vyberte 1 až 3 položky, kde cítíte potřebu zlepšení.**
- b) **Reagujte alespoň na dva komentáře svých kolegů** – ptejte se **otázkou**, co Vám není jasné apod.

- **Deadline:** čt 28. 2. 2019 zpracovat, do 3. 3. Vaše reakce na kolegy

Hodnocení na vysoké škole

Co vše je hodnoceno?

- A. To, co je **zjevné** (viditelné, pozorovatelné) – výkon, produkt, performance, projev chování, ...

- B. To, co je **skryté** – přemýšlení, úsilí, pomoc jiných osob s vypracováním úkolu, ...

Hodnocení na vysoké škole (dle Rohlíková a Vejvodová, 2012; Podlahová a kol., 2012)

- Většina výkonů studentů je hodnocena v **zápočtech a zkouškách**.
- Jedna z nejobtížnějších činností vyučujícího (subjektivita, spravedlivost, způsob hodnocení).
- Interaktivní (učitel – student), silně prožíváno zejména studenty.
- **Hodnoticí metody:** ústní zkouška, písemná zkouška, praktická zkouška, test, portfolio, seminární práce, prezentace na semináři (individuální / skupinová), demonstrační dovednosti při praxi/v laboratorní výuce ...

Studenti říkají o hodnocení na VŠ (Vašutová, 2002; McSweeney, 2014):

- je nejasné (implicitní či nesrozumitelná kritéria hodnocení),
- většina výkonů je hodnocena až v závěrečných zápočtech a zkouškách,
- nezohledňuje jejich individualitu,
- vyučující nezohledňují jejich aktivitu během semestru,
- zpětná vazba přichází zpravidla příliš pozdě – *Často už zapomenu, co jsem tam napsala, takže mě to nemotivuje něco dělat nebo číst zpětnou vazbu.* (Alica, in Carless, 2018) nebo jim v ničem nepomůže (je nekvalitní).

Jaké výtky se Vám zdají relevantní?

Jak se stavíte k podobným výtkám Vy?

Současné trendy v hodnocení na VŠ (Vašutová, 2002; Holroyd, 2000)

- Dochází k posunu od závislosti na jedné hlavní metodě hodnocení (závěrečnému hodnocení) k rozvíjení různých metod **hodnocení v průběhu kurzu**.
- Větší pozornost je věnována **formativním aspektům hodnocení** než sumativním.
- Větší důraz je kladen na standardy pro hodnocení (**rubrics, kritéria hodnocení**).
- Jsou zdůrazňovány výhody **konstruktivní zpětné vazby**.
- Posun od tradičního modelu „orientovaného na učitele“ k modelu více orientovanému na studenta: podporováno je **hodnocení vrstevníky, sebehodnocení**.
- + Využití ICT, „online“ formativní hodnocení

Formativní hodnocení na VŠ

- Formativní hodnocení je více součástí výuky než závěrečného „zkoušení“.
- Hodnocení studentů a studijní úspěšnosti je zejména tématem vysokoškolské didaktiky.
- Časopisy:
 - *Assessment & Evaluation in Higher Education*
 - *Teaching in Higher Education*
 - *Active Learning in Higher Education*

Krátký exkurs do praxe FH na VŠ v zahraničí I.

LOTYŠSKO

- Riga Stradins University (RSU)
- Riga Technical University (RTU)
- University of Latvia (UL)

Anohina-Naumeca, Jurane-Bremane (2015) – výzkum s cílem prozkoumat praxi univerzitních pedagogů v oblasti hodnocení studentů

Dotazníkové šetření: 9 otázek k tématu hodnocení + 5 všeobecných
172 respondentů (RSU 51, RTU 69, UL 52)

Proč ve svých předmětech hodnotíte?

- otevřená otázka
- v odpovědích identifikovali výzkumníci 12 kategorií

Jak byste odpověděli Vy?

Proč ve svých předmětech hodnotíte?

UNIVERZITA	ODPOVĚĎ	% ODPOVĚDÍ
RSU	Nutnost (většinou zadáno z vnějšku)	29
	Kontrola (znalostí, dovedností, výkonu)	27
	Zpětná vazba	22
RTU	Kontrola (znalostí, dovedností, výkonu)	41
	Nutnost (většinou zadáno z vnějšku)	39
	Zlepšení práce pedagoga	17
UL	Nutnost (většinou zadáno z vnějšku)	59
	Kontrola (znalostí, dovedností, výkonu)	19
	Motivace studentů	15

Neslouží
k hodnocení pro
učení

11 aktivit během výuky

- Během přednášek vznáším dotazy směrem ke studentům
- Nabízím studentům svůj koncept přepracovat poté, co dostali ZV
- Používám portfolia, která zahrnují reflexi studentů
- Používám sady kritérií
- Ptám se studentů, která zpětná vazba je pro ně nejprínosnější
- Dávám studentům autentické ukázky, aby pochopili, co je standard
-

NEJČASTĚJŠÍ? (RSU 88, RTU97, UL94) / NEJMÉNĚ POUŽÍVANÁ?

Hlavní zjištění výzkumu (2015)

- Sumativní hodnocení hraje dominantní roli
- Hodnocení jako externě zadaná nutnost
- Studenti nejsou v hodnoticím procesu partnery
- Rysy FH – poskytování zpětné vazby, vysvětlení, doporučení
- 41 % dotázaných zmínilo, že nerozumí pojmu FH

Formativní hodnocení

- hodnocení, které pomáhá v učení
- hodnocení, které přináší radost a smysl –
studentům i učitelům

Pojem FORMATIVNÍ hodnocení

- *formo*: formovat, utvářet, dávat tvar
- *formativní*: utvářející či vytvářející
- *formativní hodnocení*: takové hodnocení, které formuje, utváří a rozvíjí podobu žákova učení

- *Informace*: informace informují nejen *nás*, ale doslova *v nás*.
In-formují – tj. tvarují, přetvářejí, mnohdy rozšiřují či zcela přeformátovávají naše POZNATKY, POSTOJE A EMOCE. (Vybíral, 2009)

Terminologie

- **formativní hodnocení (formative assessment)** – např. Black a Wiliam (1998a, 1998b); Black (2005); Wren a Cotton (2008); Wiliam (2011); Koenig (2011); Starý, (2007); Košťálová, Miková a Stang (2008); Straková a Slavík (2013)
- **hodnocení pro formativní účely** – Newton (2007)
- **hodnocení pro učení** – Harlen a James (1997); Chappuis a Chappuis (2008)
- **hodnocení výchovně-vzdělávací** (Graue, 1993)
- **autentické hodnocení** (Wiggins, 1993)
- **hodnocení průběžné / zpětnovazebné / alternativní**

Nejednotnost panuje v jeho typologii i v tom, jaké metody, techniky a nástroje k rozvoji formativního hodnocení přispívají.

Společné rysy definic FH:

- probíhá v **průběhu procesu učení**;
- jeho účelem je **zlepšit vyučování a učení**;
- je **konkrétní** (žákovi/studentovi neposkytuje jen informaci o tom, zda jeho výkon byl správný/chybný, ale také konkrétní informaci o tom, v čem žák chyboval a jak jeho výkon zlepšit);
- v první řadě **slouží žákovi/studentovi samému**, přispívá k rozvoji kompetence k učení a metakognice; až následně slouží učitelům a rodičům.

Co formativní hodnocení NENÍ

Známky, body, procenta, plusy, mínusy, emotikony - bez dalšího komentáře

Informace, které chybí kvalitativní složka – student se nedozví, v jakém kritériu/oblasti/okruhu dovedností se práce daří/nedaří, a co má udělat proto, aby dokázal svou práci zlepšovat.

Co formativní hodnocení JE

Každé hodnocení, které přináší **užitečnou informaci studentovi i vyučujícímu o aktuálním stavu vědomostí a dovedností studenta v procesu učení.**

Tyto informace musí studentovi sdělovat, **kde se právě nachází, ale také naznačovat to, co má dělat, aby se něčemu dalšímu naučil a dosáhl stanoveného cíle.**

Předpokladem je, že studenti **jsou aktivně zapojeni do procesu učení a hodnocení** (skrze sebehodnocení a vzájemné hodnocení).

Rozdíly mezi sumativním a formativním hodnocením

podle	sumativní	formativní
načasování	na konci, zaměřeno na výsledek	v průběhu, zaměřeno na proces
typu konečného adresáta	student učitelé instituce, kam absolvent nastupuje vzdělávací politika	primárně student
účelu, kterému daný typ slouží	zhodnotit, zda studenti vědí či rozumějí	- pomoci studentům identifikovat jejich vzdělávací potřeby a přizpůsobit jim výuku s cílem vylepšit jejich učební výsledky - motivovat je ke vzdělávání

Řešení úkolu č. 2

1 E

2 F

3 I

4 A

5 G

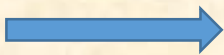
6 B

7 D

8 H

9 C

Geneze formativního hodnocení (I)

- Výrazně se proměňující společenský kontext, civilizační a kulturní faktory
 - nové požadavky na pojetí a kvalitu vzdělávání
 - Od 20. a 30. let 20. století: reformní školy
 - Od 60. let důraz na rozvoj klíčových kompetencí, adaptabilitu, kreativitu a vlastní iniciativu, koncept celoživotního vzdělávání
- (srov. Wiggins, 1993; Stiggins, 2002, 2007; OECD, 2005; Clark, 2012)

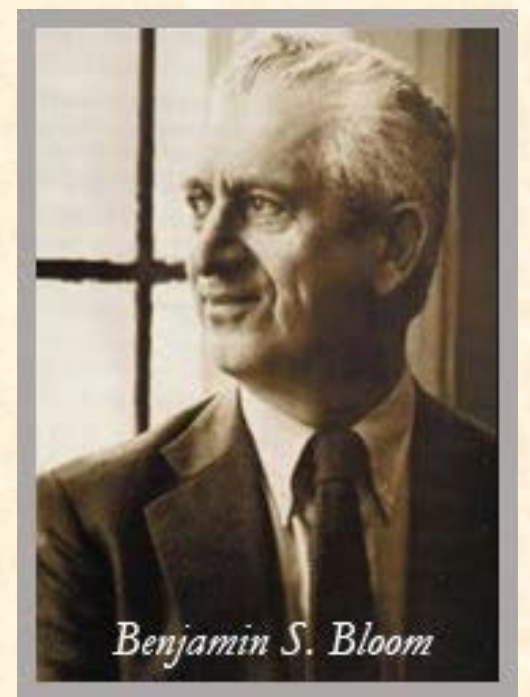

Geneze formativního hodnocení (II)

- Hodnocení: hlavní politický nástroj pro zlepšování vzdělávání - skrze porovnávání škol se standardy a celonárodními testy (Shavelson a kol., 2008).
- Celonárodní testy očekávání nenaplnily: validita, žebříčky škol, deformují realizované kurikulum (Looney, 2011).
- Z analýzy dopadů plošného testování vyplynulo, že je třeba se zaměřit na **proces vyučování a učení**. Právě z tohoto podhoubí vyrostla potřeba nového hodnocení, formativního.

Geneze formativního hodnocení (III)

- Kolébka vzniku: USA
- **Scriven, 1967**: *formative evaluation*
- **Bloom, Hastings a Madaus, 1971**, *Handbook on Formative and Summative Evaluation on Student Learning*
- **P. Black a D. Wiliam, 1998**, *Assessment and classroom learning + Inside the Black Box*
- **CERI OECD, 2005**: projekt *What Works: Formative Assessment*; publikace *Formative Assessment: Improving Learning in Secondary Classrooms*
- Řešení úkolu č. 3: **Michael Scriven, 1967**

Geneze formativního hodnocení (IV)

- Největší zájem o téma byl mezi lety 1998 a 2010 (Flores a Sammons, 2013)
- Etapy FH (dle Torrance, 2012):
 1. **Teorie mastery learning a kriteriální hodnocení** (70. a 80. leta 20. století) – zejména Bloom (1971, 1978)
 2. **Přístupy zabývající se zpětnou vazbou** (80. léta 20. století) – např. Sadler (1989)
 3. **Komplexnější přístup k formativnímu hodnocení**, metody, strategie a techniky, empirické výzkumy na ZŠ – Black, Wiliam a kol. (1998, 2004)
 4. **Kritika Blacka a Wiliama** – zejména Bennett (2011); vychází se více ze sociokulturní teorie učení, **důraz na tacitní znalosti učitelů** – nejen znalost technik, ale zejména zdůvodnění toho, proč a za jakým účelem je používají, v jakých podmínkách jsou relevantní apod.

Výzkumy Black a Wiliam a kol., OECD, PISA, TIMSS: žáci, kteří jsou hodnoceni formativně, dosahují v průměru lepších výsledků než žáci, kteří jsou hodnoceni převážně sumativně.

Otázka již není zda formativní hodnocení zavádět, ale **jak**.

Assessment *of/for/as* learning (Earl a Katz, 2006)

- **assessment of learning** (hodnocení učení, sumativní hodnocení)
- **assessment for learning** (hodnocení pro učení; hodnocení k podpoře žákovu učení)
- **assessment as learning** (hodnocení jako učení; učení se hodnocením)

Naše pojetí formativního hodnocení:

assessment for learning + assessment as learning

Aktivní role žáka/studenta v procesu učení i hodnocení

Řešení úkolu č. 4

Vyhodnocení pretestu

Sebehodnocení

Diskuze k návrhu programu

Reflexe

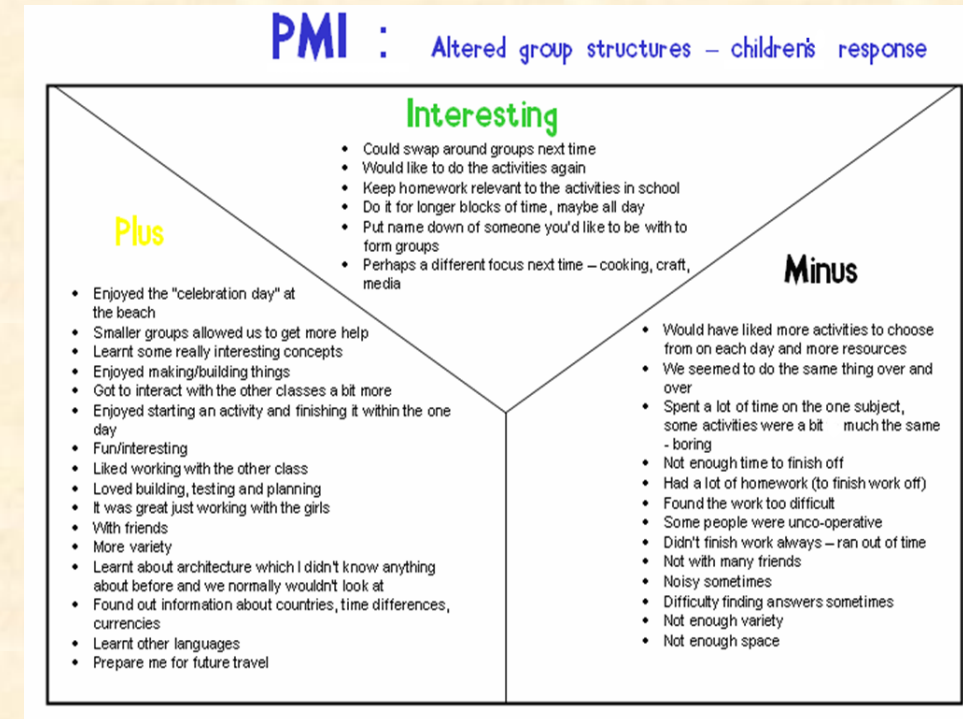
Technika PMI

Plus – Minus – Zajímavé

- Po dokončení práce účastníci definují:
 - 1 věc, která se jim na daném úkolu zdála snadná (+),
 - 1 věc, která jim připadala obtížná (-),
 - 1 věc, která pro ně byla zajímavá (Interesting)

Zaznamenávání odpovědí:

- na samolepící štítky a lepit na tabuli / flipchart
- poslat po učebně tři čtvrtky, na které účastníci píší své komentáře.

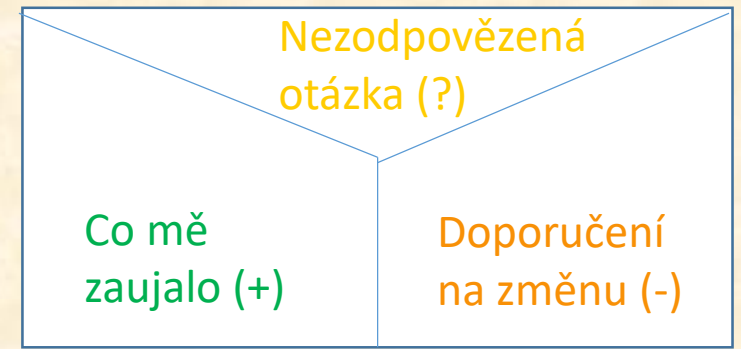
PMI: Varianta II

(ke zhodnocení výuky – zpětná vazba pro učitele)

- 1 věc, kterou na dnešní hodině oceňují (+),
- 1 věc, kterou doporučují změnit (- nebo ?)
- 1 věc, která pro ně byla nejvíce zajímavá a chtěli by se o ní dozvědět více (Interesting)

P-M-I Chart		
Plus	Minus	Interesting

Upravená technika „PMI“

- 1 věc, která mě zaujala: zelený lísteček
- S jakou nezodpovězenou otázkou odcházím: žlutý lísteček
- Co bych doporučoval/a do příště změnit: oranžový lísteček

- Před odchodem prosím nalepte lístečky na připravený flipchart

- Z této zpětné vazby vyjdeme při přípravě následujících seminářů

Děkujeme a těšíme se na Vás

5. 3. 2019 zde (M306)